

2022-2023-O'QUV YILIDA O'RTA
TA'LIM MAKTABLARINING 9-SINF
O'QUVCHILAR UCHUN ONA TILI VA
ADABIYOT FANIDAN MUSTAQIL
SHUG'ULLANISH UCHUN

IMTIHON JAVOBLARI

2023

ESLATIB O'TAMIZ, MAZKUR JAVOBLAR SIZNI VAQTINGIZNI TEJASHGA VA
IMTIHONLARGAESA KO'PROQ TAYYORLANISH UCHUN YORDAM BERADI.
IMTIHON JAVOBLARINI TIJORIY MAQSADLARDA FOYDALANISH MUMKIN EMAS.
VAQTNI QO'LDAN BOY BERMANG, TAYYORGARLIKNI HOZIRDAN BOSHLANG!

@USTOZ

HAMISHA SHUNDAY BO'LAVERMAYDI

Bir kuni ko'chada sayr qilib yurgan kishi yo'l chetida o'tirgan keksa odamni ko'rib qoldi. U mo'ysafidning qarshisiga kelib, murojaat qildi:

– Otaxon, ulug' yoshli inson ekansiz, anchagina uzoq hayot yo'lini bosib o'tgansiz. Shubhasiz, juda dono bo'lsangiz kerak. Ayting-chi, mana, men kuchliman-u, ammo hech qayerdan ish topa olmayapman. O'g'lim giyohvandlikka berildi, qizimni ham yaxshi tarbiyalay olmayapman. Ayolim esa kun bo'yи uyda o'tirsa ham, hech qayerga qaramaydi. Xo'sh, men bu vaziyatda qanday yo'l tutishim kerak? Nima qilsam, bularning hammasini o'zgartira olaman?

Qariya javob berdi:

– Eshiging ustiga kichkinagina taxtacha osib, unga "Hamisha shunday bo'layermaydi" deb yozib qo'y.

– Shu xolosmi? – hayron bo'ldi erkak.

– Shu xolos, – javob qildi keksa kishi.

U uyiga borib, qariya aytgandek qildi. Bir qancha vaqt o'tgach, uning o'g'li giyohvandlikni tashladi. Qizi bir yaxshi yigit bilan oila qurdi. Ayoli ham o'zgardi va risoladagidek bekaga aylandi. Erkakning o'zi esa serdaromad ishga joylashdi va ko'p o'tmay mashina ham sotib oldi. Kunlarning birida u tanish ko'chadan o'tib borayotib, ikki yilcha oldin keksa mo'ysafidni uchratgan joyida to'xtadi. Qariya hali ham shu yerda o'tirgandi. Erkak uning oldiga yaqinlasharkan, mashinadan tushmagan holda, uning oynasini ochib, so'z qotdi:

– Ha, boboy, haliyam o'tiribsizmi? Mana, men, ko'rib turganingizdek, ancha narsaga erishdim. O'g'lim giyohvandlikni tashladи, qizimni turmushga berdim. Ayolim ham yaxshi rafiqaga aylandi. O'zim ishga joylashdim va endi martabali boshliqman. Siz esa haliyam o'shandek o'tiribsiz, no'noq chol! Xo'sh, endi menga nima deb maslahat berasiz?

Bu gaplardan qariyaning chehrasi o'zgarmadi, aksincha, u suhbatdoshiga xotirjam tikilgancha dedi:

– Haligi taxtacha bor edi-ku, shuni olib tashlamagin...

(Ruschadan Muhabbat Sharifova tarjimasi)

Topshiriqlar:

1. Matnga reja tuzing.

Reja:

I. Kirish

II. Ko'chada sayr qilib yurgan kishini ko'rib qolish

III. Murajat qilish

IV. Qariyaning maslahati

V. Qaytib, ma'lumot olish

VI. Qariyaning maslahatining tasdiqlanishi

2. O'z fikr-mulohazalariningizni qo'shib bayon yozing.

Bu qissa hayotda turli kabi muammo va qiyinchiliklarga duch kelgan insonlarning bir xususiyatini ko'rsatadi - umidsizlikni. Insonning hayoti har qanday halatda o'zgartirishiga qodir bo'limgan va har xil muammolarga duch kelganida uni o'z ichiga solishtirishi mumkin. Qariya buni aynan shu qisqa maslahat orqali ko'rsatib beradi - hamisha umidli va tinchlikni saqlab qo'yish uchun biror narsa, hattoki kichik va oson narsalarda ham yorqin tashab qolish. Qariyaning bu maslahati yirik darajada muhimdir va bizning hayotimizda ham, har qanday muammolarga duch kelganda o'zidan foydalana olamiz.

**BARCHA IMTIHON JAVOBLARINI
@USTOZ TELEGRAM KANALI
ORQALI BEPUL YUKLAB OLING!**

OQ QOG‘OZ VA QORA DOG‘

Professor darsxonaga kirib kelishi bilanoq talabalaridan ajoyib bir testga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘radi. Talabalar biroz tashvishga tushgan holda test boshlanishini kutishar edi. Muallim har doimgidek test qog‘ozini orqa o‘girib tarqatib chiqdi. Talabalar test savollarini o‘qish maqsadida qog‘ozni o‘girishdi. Qog‘oz o‘rtasida bitta qora nuqtadan boshqa hech qanday topshiriq yo‘q edi. Bundan ajablangan talabalar bir-birlariga hayron qarab qolishdi. Professor talabalarning yuzida ajablanishni ko‘rishi bilan ularga: “Men qog‘ozda nimani ko‘rayotgan bo‘lsangiz, shu haqda yozishingizni so‘rayman”, – dedi. Talabalar ikkilanish bilan tushunarsiz shartni bajarishni boshladilar. Darsning oxiriga kelib, professor barchadan qog‘ozlarni yig‘ib olib, har bir talabaninng yozgan javobini ular oldida ovoz chiqarib o‘qiy boshladi. Talabalarning barchasi faqatgina qora nuqta haqida, uning qog‘oz o‘rtasida joylashgani haqida yozgan, o‘z fikrini bayon qilgan edi. Javoblar o‘qib bo‘lingach, oraga sukonat cho‘mdi va biroz o‘tib professor talabalarga: “Men bu javoblarga baho qo‘ymoqchi emasman. Sizlarni mulohazaga chorlamoqchiman, xolos. Hech kim o‘z javobida qog‘ozning oq qismi haqida hech narsa yozmabdi. Barcha diqqat-e’tiborni qora nuqtaga qaratibdi. Afsuski, xuddi shu holat bizning hayotimizda ham mavjud. Biz har doim insonlarning yomon odatlariga e’tibor beramiz, xuddi qog‘ozdagi qora nuqta kabi. Aslida, qog‘ozning oq joyi qora nuqtaga qaraganda ancha ko‘p. Tiriklik – bir-birimizga yordam berish, qayg‘urish uchun berilgan sovg‘a. Hayotimiz xursandchiliklarga, yaxshiliklarga, yaxshi insonlarga to‘ladir. To‘g‘ri, o‘sha qora nuqtaga ham e’tibor qaratishimiz, uni to‘g‘rilashga yordam berishimiz kerak. Lekin bu oq joylarni unutmagan holda bo‘lishi kerak. Qora nuqta esa oq joylarga nisbatan juda ham kichkina, ko‘rinmasdir”, – dedi.

(Mirkosir Hasanov tarjimas)

Topshiriqlar:

1. Matnga reja tuzing.

- 1 Professor talabalariiga test uchun qog‘oz beradi.
- 2 Talabalar qog‘ozni o‘qish maqsadida o‘g‘irishadi.
- 3 Qog‘oz orqasida qora nuqta bor.
- 4 Professor talabalariiga qog‘ozda nima ko‘rayotganlarini yozishlarini so‘raydi.
- 5 Talabalar faqatgina qora nuqta haqida yozishadi.
- 6 Professor talabalarning javoblarini baholamaydi va ularni diqqatini qora nuqtaga qaratishga chaqiradi.

2. O‘z fikr-mulohazalaringizni qo‘shib to‘liq bayon yozing.

Bu matn bizga, jamiyatda odatlarimizni o‘zgartirishga, bir-birimizga yordam berishga va xayriy hayot ko‘rsatishga murojaat qiladi. Matnda aytib o‘tilgan "qora nuqta" jamiyatda ko‘p yuzga ega bo‘lgan yomon odatlarni anglatadi. Bizning har birimiz o‘z-o‘zimizni, o‘z insoniyatimizni, hayotimizni o‘zgartirishga o‘z hissamizni qo‘shishimiz kerak.

Biz ko‘pgina muddatlardan o‘tgandan so‘ng ham hali, qarindoshlarimizning, jamiyatimizning yordami, yordamimizga muhtoj bo‘lgan insonlarning ko‘rsatilgan yordamga ega bo‘lishi zarur. Shuningdek, o‘z o‘zimizni o‘zgartirishda va boshqa insonlarga yordam bermoqda, bizning diqqatimizni bitta nuqtaga yo‘naltirish zarur emas.

Biz, insonlar, diqqatimizni yaxshi, yomon va yetarli bo‘lgan nuqtalarga yo‘naltirishimiz kerak va boshqalardan xayriy topish uchun tayyor bo‘lgan holda hammasini bir xil ko‘rinishda ko‘ramiz. Shuningdek, bizning o‘zimizga yordam berishimiz va boshqalarga yordam berishimiz jamiyatimizga xursandlik, xayriylik va yaxshi insonlarga erishishga yordam beradi.

**BARCHA IMTIHON JAVOBLARINI
@USTOZ TELEGRAM KANALI
ORQALI BEPUL YUKLAB OLING!**

BIR YILDA 3 MILLION TONNALIK ISROF

Alloh bergen ne'matlarni isrof qilish, ularning qadriga yetmaslik gunohdir. Bugungi kunda dunyoning qashshoq davlatlari aholisi ochlikdan sillasi qurib, sog'lig'ini yo'qotib borayotgan bir paytda ayrim davlatlarda oziq-ovqat borasida isrofgarchilikka yo'l qo'yilishi juda achinarli. BMT ma'lumotlariga ko'ra, 2019-yilda dunyo bo'yicha ishlab chiqarilgan jami oziq-ovqat mahsulotlarining 31 foizi chiqindiga aylangan. Vaholanki, yo'qotilayotgan bu oziq-ovqat mahsulotlarining 25 foizi muhtojlarga berilsa, butun dunyodagi ochlik muammosini to'liq hal qilishga erishsa bo'ladi! O'zbekistonda ham mahsulotlarning chiqindiga chiqish ko'satkichi ancha yuqori. Mamlakatda yiliga 3 million tonna iste'mol mahsulotlari isrof qilinadi. Birgina Toshkent shahrida har kuni 2 tonnaga yaqin non mahsuloti chiqindiga tashlanadi. Bu esa faqatgina poytaxtda yiliga 730 tonna non mahsuloti chiqindiga aylanishini anglatadi.

Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 4 million aholi kam ta'minlangan hisoblanib, daromadining 67 foizini oziq-ovqat mahsulotlariga sarflaydi. Qancha qishloq xo'jalik mahsulotlari ombordan peshtaxtaga kelgunga qadar yaroqlilik muddati qisqaradi. Import mahsulotlar, hujjati to'g'ri bo'lmasa, bojxona omborlarida qolib ketadi va yo'q qilinadi. Supermarketlarda yaroqlilik muddati tugab, sotilmay qolgan mahsulotlar shunchaki isrof bo'ladi, hatto chegirmalar ham bunga yordam bermaydi. Do'konlar yaroqlilik muddati oz qolgan mahsulotlarni muhtojlarga to'g'ridan to'g'ri berib yuborgandan ko'ra, yo'q qilishni afzal ko'radi, chunki soliq to'lamaydi. Ko'rinish turibdiki, bu yerda qandaydir tizimli muammo bor, kimlardir oziqovqatga yetib bora olmayapti, qayerdadir esa isrof qilinyapti.

Muhtojlarning bu oziq-ovqatlarga yetib borishi, ularni to'g'ri va manzilli taqsimlash tizimi hali yo'lga qo'yilmagan. Do'konlar, supermarketlar uchun oziq-ovqat mahsulotlarini beg'araz taqdim etishni rag'batlantirish tizimi mavjud emas. Boshqa davlatlar misolida ko'radigan bo'lsak, masalan, Germaniyada yaroqlilik muddati oz qolgan oziq-ovqat mahsulotlari beg'araz taqdim qilinganda, nol stavkada QQS (qo'shimcha qiymat solig'i) hisoblanadi.

Fransiyada savdo do'konlari saqlash muddati tugagan, ammo iste'molga yaroqli, uzoq muddat sifatini saqlab qoladigan oziq-ovqat mahsulotlari iste'mol uchun xayriya fondlariga beg'araz taqdim etilishi shart! Bizda ham oziq-ovqat banklari faoliyatini yo'lga qo'yish vaqt keldi. Agar oziq-ovqat mahsulotlaridan samarali foydalanish tizimi yo'lga qo'yilsa, isrof bo'lmaydi, oziq-ovqatga muhtojlar kamayardi, qancha kasalliklar va boshqa ijtimoiy muammolarning oldi olinardi.

Shahnoza Soatova

Topshiriqlar:

1. Matnga reja tuzing.

I. Kirish

II. Dunyodagi ochlik muammosi

2019-yilda dunyo oziq-ovqatlarining 31 foizini tashlab yuborish;

Yo'qotilgan oziq-ovqatning 25 foizi muhtojlarga berilsa, ochlik muammosini hal qilish imkoniyati;

III. O'zbekistonda chiqindilar muammosi

Har yili 3 million tonna xalq iste'moli mollarini tashlash;

Kuniga 2 tonna non mahsulotlarini faqat Toshkent shahrida tashlash;

O'zbekistonda 4 million kishi kambag'al hisoblanib, daromadlarining 67 foizini oziq-ovqatga sarflaydi;

IV. Tizim muammosi

Oziq-ovqat mahsulotlarini muhtojlarga to'g'ri va maqsadli taqsimlash tizimining mukammal emasligi;

Do‘kon va supermarketlarni oziq-ovqat bilan tekin ta’minlashni rag‘batlantirish tizimining yo‘qligi;

V. Boshqa mamlakatlardan misollar

Germaniyada yaroqlilik muddati qisqa oziq-ovqat mahsulotlariga nol stavkada QQS solinadi; Yaroqlilik muddati o‘tgan, lekin iste’molga yaroqli va o‘z sifatini uzoq vaqt saqlab qolgan oziq-ovqat mahsulotlari Fransiyada iste’mol uchun xayriya fondlariga beriladi;

VI. Oziq-ovqat banklariga bo‘lgan ehtiyoj

Chiqindi va ochlik uchun potentsial yechim;

Ijtimoiy muammolar va kasalliklarning oldini olish qobiliyati;

VII. Xulosa. Oziq-ovqatlardan oqilona foydalanish tizimini yo‘lga qo‘yish zarurati.

2. O‘z fikr-mulohazalaringizni qo‘sib to‘liq bayon yozing.

Men qashshoq mamlakatlardagi ochlik fonida oziq-ovqat isrofgarchiligi va rivojlangan mamlakatlarda oziq-ovqat taqsimotidagi tengsizlik hal qilinishi kerak bo‘lgan muammo ekanligi haqidagi matnga qo’shilaman. Millionlab odamlar ochlikdan qiynalayotgan, to‘yib ovqatlanmay qolgan dunyoda har yili ko‘plab oziq-ovqatlar isrof bo‘layotgani juda tashvishli. Shuningdek, oziq-ovqat mahsulotlarini muhtojlarga to‘g‘ri va maqsadli taqsimlash uchun har bir davlatda, uning xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi mumkin bo‘lgan tizim zarur, deb hisoblayman. Oziq-ovqat banklari kabi tashkilotlar bu muammoning bir yechimi bo‘lishi mumkin. Bundan tashqari, hali ham foydalanishga yaroqli bo‘lgan oziq-ovqat isrofgarchiligini kamaytirish uchun do‘konlar va supermarketlar uchun bepul oziq-ovqat mahsulotlarini rag‘batlantirish tizimini yo‘lga qo‘yish kerak.

Oziq-ovqat mahsulotlaridan samaraliroq foydalanish va atrof-muhitga emissiyalarni kamaytirish uchun oziq-ovqat va soliq qonunlarini takomillashtirish zarurligiga qo’shilaman. Masalan, yaroqlilik muddati qisqa bo‘lgan mahsulotlar uchun nol QQS stavkasini joriy etish va sotilmagan, lekin foydalanishga yaroqli mahsulotlarni xayriya tashkilotlariga berish mahsulotlarning isrofgarchiligini bartaraf etishga yordam beradigan harakatlardir.

Umuman olganda, menimcha, oziq-ovqat xavfsizligi muammosi dunyomizda eng muhim muammolardan biri bo‘lib, uni hal etish kundalik hayotning ustuvor yo‘nalishiga aylanishi kerak. Biz sayyoramiz resurslaridan yanada adolatli va samarali foydalanishga intilishimiz va oziq-ovqat barcha odamlar uchun mayjud bo‘lishini ta’minlashimiz kerak.

**BARCHA IMTIHON JAVOBLARINI
@USTOZ TELEGRAM KANALI
ORQALI BEPUL YUKLAB OLING!**